

Overval op onze boerderij De Huurne bij Eefde (1944)

M.W. Enserink

... dat de N.S.B.-burgemeester van Steenderen bij zijn installatie zeide:
*"Iedere boer zal tot den laatsten korrel moeten afleveren aan de
regeering"* en dat hij zelf onlangs is bekeurd wegens het frauduleus
hebben van rogge bij den bakker...

Dat berichtje stond in de rubriek *"U moet weten ..."* in het illegale
"Trouw" van midden januari 1944. Die zetbaas burgemeester was
afkomstig uit Zutphen, een stadsboertje; hij heette Konijnenberg. Het
bericht was door mij doorgesluist naar de redactie langs dezelfde weg als
waarlangs ik telkens een aantal exemplaren kreeg voor verspreiding. Ook
op mijn PBH-kantoor liet ik het lezen aan de medewerkers en wij vonden
het een goeie mop.

Twee van de jongens kwamen uit Arnhem en zij lagen in de kost bij de
familie H.J. Tragter. Ze waren van Arnhem naar Almen geplaatst omdat
ze op die manier aan de *"Arbeitseinsatz"* konden ontsnappen. Het waren
Alfons Bosveld en Ben Esvelt en ze hadden het bij moeder Tragter best
naar hun zin. Bij Tragter moesten ze erg lachen om het bericht, behalve
hun dochter, die getrouwd was met ... Konijnenberg, een zoon van
bovengenoemde.

Al gauw had Konijnenberg Jr, die ook NSB-er en zelfs WA-man was, het
ook gelezen, zoals Alfons en Ben in geuren en kleuren vertelden. *"En wat
zei-die?"* vroegen wij. *"Ja, 't is weur, 't is weur"* had hij heel timide
gezegd. Diezelfde WA-man had met mij in de clinch gelegen en wist er
achter te komen dat het blaadje door de jongens was meegebracht van 't
kantoor. *"Ha, nu zal ik hem krijgen!"* moet hij gedacht hebben, want hij
had mij eens voor de *"vrederechter"* gesleept en dat was voor hem op een
afgang uitgelopen.

Dat zat zo: We fietsten op 29 juni 1941 met een stelletje jongelui van
Eefde naar Almen en het was in die tijd leuk om allerlei geheime leuzen
te roepen, zoals *OZO (Oranje zal overwinnen)* of *HALLO (Hang Alle
Laffe Landverraders Op)* en dat was bedoeld om ongehinderd NSB-ers,
WA- mannen enz. te pesten. We riepen ook *"Hallo"* tegen Konijnenberg
die ons tegemoet kwam op de Almenseweg. Hij was zeker naar z'n meisje

geweest en had het WA-uniform aan.

Het werkte en hij kwam boos achter ons aan. Ik was één van de oudsten en stond hem te woord. *"Wat heeft dat te betekenen?"* snauwde hij. *"Hang alle laffe landverraders op"*, was mijn antwoord. *"Door heur-ie meer van"* zei hij kwaad. Inderdaad. De volgende morgen: politie aan de deur. Ze moesten rapporteren. Er viel niet veel te ontkennen. Trouwens, ik voelde er niet voor om ze door te sturen naar een volgend adres.

Al gauw stond ik oog in oog met Konijnenberg voor de vrederechter in Zutphen, mr. A.H. van der Giessen, wie ze dit baantje hadden opgedrongen tegen zijn zin; hij was kinderrechter. Nou, hij maakte er wat moois van. Eerst keek ik eens vanaf de tribune hoe zoiets ging en toen ik aan de beurt was, wist ik hoe het ongeveer moest lopen. De officier van justitie was bloedernstig in de aanklacht: *"opzettelijke belediging"*. De vrederechter begon met de getuige Konijnenberg de man dus die het grote onheil was aangedaan.

Konijnenberg vertelde dat de verdachte *"hallo"* had geroepen en dat hij toen was gedrrraaid. *"Hoe zegt u?"* vroeg de rechter. *"Toen ben ik gedrrraaid en heb ik gevraagd wat dat te betekenen had, dat geschreeuw"*. *"U vroeg naar de betekenis en wat was het antwoord?"* De hakken werden tegen elkaar geklapt *"Hang alle laffe landverraders op"*, zei Konijnenberg. *"Allemaal?"* vroeg de rechter. (De hakken tegen elkaar): *"Jawel meneer"*. *"Dus was het niet tegen u persoonlijk?"* *"Jawel,*

meneer". *"Bént u dan een landverrader? Vóelt u zich een landverrader?"*
(De hakken tegen elkaar): *"Nee, edelachtbare, ddat nniet". "En u voelt
zich tóch beledigd; dat is niet terecht. U kunt zich alleen persoonlijk
beledigd voelen als uw eer en goede naam is aangetast, in het
openbaar".* Het vonnis klopte hiermee: vrijspraak.

Maar de officier ging in hoger beroep en dus moest ik op 11 juni 1942, vergezeld van getuigen, naar het Hof het Vrederechtshof in Den Haag. Ook daar wachtte onze kameraad een nederlaag. Ongeveer hetzelfde verhaal; de president vroeg nadrukkelijk: *"Vroeg u naar de betekenis van het woord "hallo"?"* Het antwoord was ja en ik zei nog dat ik het antwoord toch niet schuldig mocht blijven? De conclusie van de rechters was: *"Dan was het geen opzettelijke belediging".* Uitspraak over 14 dagen. Mijn advocaat, mr. Visser, die niet eens aan het woord hoefde te komen, stuurde 14 dagen later een telegram: *"Vonnis: vrijspraak; niet te uitbundig vieren".*

De Landwacht, groep Zutphen, wou in de zomer van 1944 ook wel eens een nachtelijk bezoek aan Almen brengen. Ze wisten dat het in mijn ouderlijk huis, boerderij de Huurne in Harfsen, niet pluis was. Onderduikers en zo, en nu ook nog illegale blaadjes! Ze begonnen op de avond van 3 augustus in Almen bij Tragter en vonden daar een nummer van *"Trouw"* Alfons en Ben werd het vuur aan de schenen gelegd en gaven toe dat ze het van Enserink hadden. Dus nu in optocht op de fiets naar de Huurne. Ze waren 16 man sterk, de meesten uit Zutphen, óók één uit Eefde en drie uit Almen.

Midden in de nacht bonsden ze op de voordeur en omsingelden het huis. Mijn vader wist tijd te winnen met een omstandig verhaal door de deur over een dreigbrief die hij had gekregen en dat hij niemand kon binnenlaten. Er was heel wat volk in huis dat er niet zijn mocht. Mijn broer Johan (hij was dienstplichtig sergeant) had zich niet gemeld om als krijgsgevangene weggevoerd te worden. Ze lieten hem ongemoeid. Mijn neef Anton uit Eefde had zich niet gemeld voor de arbeidsinzet in Duitsland, maar hij had een persoonsbewijs waarop ik het geboortejaar keurig had veranderd; ze lieten hem ongemoeid.

David van der Made uit Dordrecht was 18 jaar en was ondergedoken voor de Arbeidsdienst. Volgens afspraak trok hij gauw een korte broek aan en zei dat hij geen persoonsbewijs had omdat hij pas 16 was. Ook hij had het er goed afgebracht. Hij zag er ook nogal jong uit.

Bé Oosterhuis uit Groningen was ook ondergedoken voor de Arbeidsdienst; hij was ook 18. Hij kroop volgens afspraak gauw in een hol op de hooizolder. Hij had die dag hard gewerkt en sliep heel vast, zodat Johan en ik hem nog maar net op tijd wakker konden krijgen om zich te verstoppen.

De Huurne (rondje)

En dan nog Willy Postma. Hij was die dag aangekomen en ik had niet veel zin meer gehad om hem meteen naar zijn duikadres in Almen te brengen, bij G.J. te Winkel. Hij had een vals persoonsbewijs bij zich en kon dus rustig in het stro van de koestal blijven slapen. Hij kwam "*op de boerderij werken zolang hij nog niet naar Duitsland hoefde*". Dat geloofden ze; ze konden in elk geval niet het tegendeel bewijzen.

Eenmaal na veel kabaal en dreigementen binnengekomen, verspreidden een aantal van de 16 zich door het huis om het te doorzoeken. Vooral op mijn kamer deden ze dat heel grondig. Ze vonden van Be het (veranderde) persoonsbewijs maar - helaas - ook nog de distributiestamkaart. Een onderduiker! Zoeken jongens! In het hooi. Veel geschreeuw en schietdreiging brachten Bê niet van de wijs.

Aan mijn slaapkamer was een grote kleerkast verbonden; daarin hing het

goeie pak van Willy. Daar was het beter dan in de koestal. In het pak: nóg een persoonsbewijs, zijn eigen, echte "*Die man in de koestal liegt, hij heeft twee verschillende namen.*" Opeens haalt een landwachter uit mijn boekenkast een nummer van "*Trouw*". Hoe kan dat nou, zeker door Bé laten slingeren? "*Aha, waar heb je die vandaan?*" Het voorbedachte antwoord was: "*Over de post gehad, in een enveloppe zonder afzender*".
"*Ja, ja, dat kennen we. Dat wordt wel uitgezocht*".

Even later zaten we met z'n achttienen op de fiets, naar Zutphen. Willy en mij hadden ze mooi tussen zich in. Een mooie fiets van mijn broer Johan pikten ze zomaar mee hiervoor. Willy kon goed fietsen. Op de oprit van de kanaalbrug in Almen raakte de paardenslager Hiemstra uit Zutphen een beetje achterop. Hij was kortademig. Willy greep zijn kans en sloeg plotseling linksaf de helling af, de Scheggertdijk in. Een paar van de "*zwarte kraaien*" sprongen van hun fiets, grepen hun jachtgeweer van de schouder en vuurden hem na. Te laat. Weg was Willy. (Hij is over het kanaal gezwommen en bij de ondergrondse terechtgekomen, waar hij ook in ging meewerken).

Jammer voor Gerrit-Jan te Winkel en zijn zoon dat ik ze niet goed heb kunnen bedienen.

De Marechausseekazerne op de Warnsveldseweg

De Marechausseekazerne in Zutphen was ingericht als Landwachtkazerne en daar sloten ze me op. Een verhoor door de commandant Lievestro leverde niet veel op, maar een confrontatie met Alfons en Ben wel. Toen ze Alfons vroegen of hij "*Trouw*" van mij gehad had, knikte hij instemmend. Hij en Ben mochten naar huis. Als conciërge van de kazerne, die met zijn vrouw ook voor de gearresteerden moest zorgen, was Heijink gehandhaafd. Hij verzorgde ze prima en hij vroeg mij meteen of ik berichten voor buiten had. Ik gaf hem alleen het bericht

mee: "Ze komen terug" en hij zorgde voor lekker eten.

Heel kort erna bracht een landwachter me naar de S.D. in Arnhem en vandaar brachten ze me naar het Huis van Bewaring. Daar zaten we heel gezellig met z'n twaalven in een kamer, te kaarten, te praten en te denken aan het komende verhoor bij de S.D. Na ongeveer een week was het zover en kon ik het voor gerepeteerde verhaal in praktijk brengen bij de S.D. aan de Utrechtseweg in het PGEM-kantoor.

Het PGEM-kantoor

Het uitzicht was er prachtig, maar de auto vol gevangenen (zo'n 20 man), die op die dag in de verhoorcel kwamen te zitten, konden er niet erg van genieten.. Ze stonden de hele dag in een klein kamertje of zakten daar op de grond. Allemaal hoopten ze vurig dat ze die dag aan de beurt zouden komen, want sommigen waren ook al eerder te vergeefs geweest. Maar telkens ging de deur open en mocht er één uit en één er weer in, soms lelijk toegetakeld. Ik dacht: "*Dat zal mij niet gauw overkomen*". Want ik nam mij voor vlot in 't Duits te antwoorden en te zeggen wat ze toch al wisten en geen enkele naam te noemen. Maar bang was ik wel! En ik zat zachtjes te bidden om kracht.

Van de ondergrondse organisatie waarin ik werkte was op 26 juni de leider, [G.H. Rietberg uit Zutphen](#), opgepakt, maar ik wist zeker dat hij niet "*doorgeslagen*" was, want dan zouden er allang meer arrestaties gevolgd zijn. Maar op 29 juli hadden ze Jo ([B.J. Aalders uit Warnsveld](#)) gepakt en hij kwam op dezelfde dag als ik in verhoor. Toen ze hem weer

binnen brachten, hadden ze hem geslagen en hij 24 fluisterde mij toe: "*Bek dicht*". Wat was ik opgelucht! (Ze hebben hem naar Vught gebracht en op 5 september gefusilleerd).

Maar tegen 5 uur kwam ik aan de beurt en de SD-er greep zijn geweer en schreeuwde: "*Wenn du lügst schiesze ich dich tot*". Ik zei heel rustig: "*Ich lüge nicht*". Hij zei dat ik dus Duits sprak en ik weer: "*Ich weisz nicht viel, aber lügen darf ich nicht*". Toen zei hij tegen zijn secretaresse of zo, op zijn horloge kijkend: "*Wir machen schnell, wir wollen essen gehn*". Ik dacht: ik zal je helpen. Hij keek in de papieren en de bijgevoegde voorwerpen. Ik zag dat op "*Trouw*" een grote zwarte kring zat en het flitste door me heen: vrouw Tragter, de middagpot. Dat had die Landwachter dus heel geniepig bedacht: het krantje tevoorschijn toveren uit mijn kast na het er eerst zelf in gelegd te hebben ...

Maar moeilijker zou het misschien worden met de papieren van Bé: PB (Persoons Bewijs) veranderd en distributiestamkaart (echt) met zijn naam Oosterhuis. "*Wer ist Oosterhuis*" luidde de vraag. Ik: "*Wie sagen Sie, Oosterhuis? Niemals gehört*". Hij weer zoeken in de papieren. Met een bijpassende schrijfmachine had ik op het PB de naam Oosterhuis veranderd in Desterhuis. Makkelijk zat. Oosterhuis stond in het "*opsporingsregister*", een dik boek dat politiemensen in hun fietstas moesten hebben. Wie Desterhuis was kon ik hem wel uitleggen. Een jongen die mijn vader hielp op de boerderij, want in de zomer is er veel werk enz.

"*Neen*", zei de SD-er het is een onderduiker, want zijn stamkaart is vervalst. Hij nam een grote loep en bekeek aandachtig de stamkaart (onveranderd!), toonde deze aan zijn secretaresse (of zo) en riep bewonderend uit: "*Das ist aber tadellos!*" (onberispelijk). Ik heb gekeken of ik er niets van snapte. Maar hij vroeg nog wel waar Bé nu was. Dat wist ik natuurlijk niet en ik vroeg argeloos: Is hij nu weg dan? "*Er hat sich versteekt!*" zei hij. Daar snapte ik helemaal niets van. Hij had toch gewoon kunnen blijven zitten ...! Enfin, de SD-man wist wel genoeg en de arrestantenwagen moest vertrekken en bracht ons mooi op tijd in 't Huis van Bewaring.

Daar heb ik in totaal 14 dagen gezeten en toen brachten ze me naar het PDA (die letters betekenen: [Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort](#)). Het was er niet leuk, maar de gevangenen dachten: gelukkig dat het een

dóórgangslager is; naar iets beters? Ik ontmoette er Jan Lamberts uit Harfsen, die ze - naar later - bleek op 1 augustus hadden opgepakt in Laren, waar hij bij zijn verloofde, Johanna Koeslag was; en dat is mijn nichtje. Praten konden we niet met elkaar, maar door het bovenraam van een barak kon ik Consi sigaretten en een beetje shag naar hem gooien, die ik van huis gekregen had in een koffer met spullen voordat ik op transport naar Duitsland ging.

Kamp Amersfoort

Ook zag ik Tijn (Martijn) van der Meulen uit Eefde, die het er slecht afgebracht heeft. Toen hij aan de beurt was, ging het wekelijkse transport naar Neuengamme. Daar zijn er maar weinig van teruggekomen, Tijn ook niet. Jan Lamberts had het geluk dat ze weinig van hem wisten en ze lieten hem na 6 weken weer vrij. Later is hij met Johanna getrouwd. Op 31 augustus mochten we in Amersfoort in een lange rij gaan staan voor transport. We kregen allemaal onze eigen kleren terug. Ook kregen we een mapje in de hand, waar je niet in mocht kijken. Maar ja, in een onbewaakt ogenblik zag ik toch dat er een soort vonnis in zat: veroordeeld tot de "gesloten arbeidsinzet" wegens begunstiging van onderduikers en verspreiding van de "*Hetzgeschrift de Trouw*". Dus dat viel nogal mee; dat zou dus werken worden.

Nu, dat viel helemaal niet mee, want we gingen achter prikkeldraad in Böhlen bij Leipzig, met kale koppen en achter op de gevangenisjas in geel de letters *AEH* (*Arbeits-ErziehUngs-Häftling*). We werden als lijfeigenen beschikbaar gesteld aan een fabriek, de [ASW \(Aktiengesellschaft](#)

[sächsischer Werke](#)), die voor een minimum- rantsoen en een minimum aan medische verzorging zoveel mogelijk werk uit ongeveer 800 mannen in het Hollander Lager mocht persen. 't Is niet veel geworden, want er werd vaak gebombardeerd.

De ASW tijdens een bombardement

Meestal moesten we dus puinruimen, evenals een aantal Russen, Italianen, Fransen, Engelsen, allemaal krijgsgevangenen. Alles onder gewapende bewaking. Bij bombardementen overdag gingen de Duitsers in schuilkelders en de dwangarbeiders ook, voorzover er ruimte was. Meestal was die er niet voor ons, want met 7 anderen moest ik eerst een rookgordijn leggen. Ze dachten dat de vliegtuigbemanningen de fabriek dan niet konden vinden. Later hoorden we dat het in het open veld meestal niet zo goed lukte te "*nevelen*", zodat de bommetjes juist in de witte vlek gegooid werden.

En 's nachts wees bovendien de radar - we hadden er nog nooit van gehoord - de juiste plek aan. Bijna voortdurend lag de productie in de bruinkoolgroeve annex bruinkool benzine fabriek stil. We bleven maar steeds aan het puinruimen. Het lager [kamp] was op een uur lopens afstand. 's Morgens 4 uur werd er met veel kabaal op de barakken een soort ronde kippenhokken geslagen en van 5 tot 6 uur werden we op het voorplein geteld en nog eens geteld. Appèl. Maar om 6 uur was het: "*Im Fortschritt Marsch*".

Van 7 tot 11 uur waren we "*aan het werk*" en dan werd er *gefrühstückt*, d.w.z. de moffen haalden hun voerzakken tevoorschijn en de gevangenen hadden smakelijk toezien [..]. Maar om 5 uur konden we, nu na een kort

appèl, afmarcheren naar het kamp en om 6 uur stonden tonnen met waterige soep klaar en stonden we een hele tijd in de rij voor ons "ontbijt". Ja, voor de volgende dag bedoeld, maar we hadden die dag nog niets gehad, dus dat onsje brood was meteen verdwenen; dan kon niemand je het meer afnemen.

Lippendorf onder Leipzig

In september en oktober '44 lagen we in een plaatsje Lippendorf in een soort varkenshokken: stro op de grond, geen looppaadjes er tussen; je moest ook bij regenweer met vuile voeten over elkaars "bed" lopen. We gingen maar vlug slapen, want wassen of scheren kon je niet: geen water [..]. Morgenvroeg kun je wat drinken, want dan staat er een grote kookpot op het voorplein met vocht erin, dat je met je eigen kroes er uit kunt scheppen. En dan maar weer lopen naar de fabriek, zien of daar nog water te vinden is. En maar turen langs de weg of iemand soms een appelkruis of een stukje brood verloren heeft.

De bewaker, een Witrus, schreeuwt af en toe: *zingen! Ja wat? "Hoessee!"* (Daar kun je flink op marcheren). Commando: *"Eins, zwei, drei, singen"*.

't Is plicht dat iedere jongen aan d'onafhankelijkheid van zijn geliefde vaderland zijn beste krachten wijdt. Hoezee, hoezee, voor Nederland hoezee. Voor koningin en vaderland waakt iedere jongen mee! Voor één ogenblik is de honger en de ellende vergeten.

Vanaf november was de huisvesting wat beter, bij het dorpje Peres [2 km

van Lippendorf]. In die barakken stonden stapelbedden en zelfs kachels die we gaande hielden met van de fabriek meegesmokkelde bruinkoolbriketten, wat erg strafbaar was. Ook was er een ziekenbarak.

Als je te ziek was om mee naar de fabriek te gaan en als je geluk had, kwam je daar te liggen onder de hoede van de "*Sanitäter*" Henk de Jong uit Sliedrecht. Hij deed wonderen met niets. Hij hielp ook bij begrafenissen; het werden er meer dan 100 [..].

Van 2 tot en met 29 december heb ik ook in de ziekenbarak gelegen met dysenterie [..]. Begin april '45 kwamen onze bevrijders dichterbij. We hoorden dat Dresden door de Russen was veroverd. De *Lagerverwaltung* was helemaal uitgedund, want ook deze SS-officieren moesten naar het front. Opeens vlogen de Amerikaanse granaten over ons heen, want generaal Patton (dat hoorden we later) was met z'n Armee met grote snelheid door het Teutoburger Woud gebroken.

Plotseling was er een gat in het prikkeldraad om het kamp. Met Henk van de Dragt uit Doornspijk vluchtte ik in het open veld en we verstopten ons in een hooiberg. We overnachtten zonder te slapen. Na een poosje stonden er in de omtrek hooibergen in brand, dus gingen we maar weer naar het kamp. Het kamp werd geëvacueerd naar het stadje Böhlen, waar de Amerikanen ons bevrijdden. Ze bedachten van alles om ons te verwennen [..]. Het wachten was nu op "*repatriëring*". Het Internationale Rode Kruis kwam van uit Zwitserland ons met legerauto's halen. Voor sommigen was het te laat. Zij lagen te sterven in het ziekenhuis.

Via Borna, Bayreuth, München, Zwitserland, de Elzas, ging het naar Parijs. Vandaar bracht de Nederlandse repatriëringdienst ons na 5 dagen terug via Brussel naar Holland. Op zondag 10 juni stond ik 's morgens vroeg in Eefde, waar ik bij Hendrik Kamphuis een fiets leende en om een uur of zeven op de Huurne mijn broer Johan onder een koe zag zitten melken. Hij sprong zo haastig op dat de halfvolle emmer omviel [..] en riep: "*Tinus, we dachten dat je dood was!*" (En ik had uit Leipzig, Zwitserland, Parijs, Brussel, wel twee maanden lang telkens berichten naar huis verstuurd).

De Harfsense muziekvereniging "Soli Deo Gloria"

De [Harfsense muziekvereniging "Soli Deo Gloria"](#) kwam 's middags mij verwelkomen. Ze speelden "*Prijs de Heer met blijde galmen*".

Mijn moeder gaf lekkere volle melk en kookte een zacht eitje bij de boterham. De volgende dag stookte ze het kostuum dat ik in Parijs gekregen had van de Nederlandse ambassade, in de fornuispot op. Het krioelde van de luizen [...]. Hoe kon dat nou! Wel vier keer was ik onderweg ontluisd, getuige het aantal stempels op mijn repatriëringspapieren.

En hoe was het na mijn arrestatie verder gegaan op de Huurne?

Mijn zus Jantje maakte aantekeningen. Na de bevrijding vulde ze de namen in. En in Duitsland kreeg ik een brief van haar, die in Rekken over de grens was gesmokkeld door welwillende Duitse soldaten [...].

Jantje(4 aug.1944): Vrijdagmorgen half acht. Johan is juist terug van 't melken terwijl Va nog even is doorgefietst naar Tragter, om te horen hoe het daar gegaan is. Ik zit juist de koe bij huis te melken als er vanaf Harfsen iemand in razende vaart aan komt fietsen. Hij wenkt: *weg, weg!* Johan en ik kijken elkaar Verwonderd aan: waarom zo'n haast? "*De landwacht komt eraan!. Ze zijn vannacht al hier geweest. "O dat wist ik niet"* Na een poosje gepraat te hebben verdwijnt hij maar weer.

Dan komt Tragter er aanfietsen om te horen hoe hier alles verlopen is. Ik ga terug naar m'n koe en Johan gaat aan het werk. Dan opeens een stem vlak achter me: "*Is oe vader ok thuus?*" 't Is 'de zwarte' {Landwacht}. "*Nee, die is melken*". (Ik vertel niet dat Va na 't melken ergens anders

heen gegaan is, waarom weet ik eigenlijk zelf niet.) "*Je broer dan?*" "*Ja, die wel, die loopt hier wel ergens*". Als ik klaar ben met m'n koe, zie ik dat er nog meer bezoek is: de andere twee Landwachters en Th. te Brake, (van de politie). We staan een beetje met die kerels te praten als Moetje roept: *Komen jullie eten?*

Net als ik naar binnen wil gaan houdt te Brake mij tegen. "*Is je vader gewaarschuwd? Ze nemen hem mee*". "*Nee*", zeg ik. "*Vlug dan! Ik dacht dat het allang gebeurd was*". Vlug loop ik naar de deel, kijk uit naar een fiets en zie zo gauw geen andere dan die van mijn broertje Tonnie. Ik vlieg er op weg, wel een beetje angstig. Wat zullen ze doen als ze me weg zien rijden? Bij Beltman Lensink durf ik pas om te kijken. Niks te zien gelukkig. Als ik bij Tragter het paadje in draai, zie ik dat Va's fiets er nog staat. In de deur komt Va me al tegen. "*Wat is er?*" "*Va, ie meugt nit in huus kommen, want noe bint ze d'r um oe op te halen. Te Brake zei dat ik oe mos waarschuwen.*"

Va kijkt eens langs zijn kleren. "*Ben ik zo netjes genoeg om naar Rekken te gaan? Dan stap ik meteen mar' op de fietse*". (Bij zijn zoon Gerrit op boerderij "*Dennenkamp*" van de Rekkense Inrichtingen) Va rijdt al. Dan denk ik er opeens aan dat we geen afscheid genomen hebben. Vlug rij ik hem na en druk even aan zijn linkerhand. "*Dag deerne, denk an mien*". Ik ga even bij tante Marie aan (Marie Hietkamp, tegenover Tragter). Ze geeft me een snee brood en een beker melk voor de honger en de narigheid.

Voor ik met angst en beven terug naar de Huurne fiets, ga ik even aan op het PBH-kantoor. Er is nog niemand; Anton Hoetink geeft mij de sleutel, maar ik weet niet waar ik moet zoeken naar de spullen die ze niet mogen vinden. Maar voor de Landwacht komt, is alles in orde, mede dank zij m'n oudste broer Eppie.

Jantje (11 dec 1944): Er is na jouw vertrek heel wat gebeurd, op allerlei gebied. Oom Albert (Koeslag uit Laren) zit weer vast. Appie Koeslag (zijn zoon) en Eppie (mijn broer te Eefde) zitten bij Deventer. Hoe het allemaal zit hopen we je spoedig te kunnen vertellen. Gerrie Marie (m'n vader Gerrit Jan Marinus) kan nog absoluut niet thuis komen. Evert (de Jonge) is voor de 3e keer gaan lopen (ontvlucht), daar kun je ook niks mee beginnen.

Ynze is verongelukt op een droevige manier, met z'n meisje. Hij had veel te verdedigen en hij deed het goed. De boerderij van Slagman is in brand gestoken door de Landwacht. Als je nu op dit ogenblik in al dat gedoe terugkwam, zou je nog wel eens raar staan te kijken. De dominee (ds. Oomkes, Eefde) is al gauw vrijgekomen, maar heeft zich toen meteen opgeborgen. Gelukkig wel. Nu is alleen z'n huis met inboedel in beslag genomen.

Ot (meneer van Linschoten, leraar in Zutphen) kan niet veel meer doen op 't ogenblik, daarom help ik hem nog wel eens (met onderduikers verzorgen en "*Trouw*" verspreiden). Zutphen heeft erg geleden met het bombarderen van de Lange Brug....enz.

====